

לפסח האוספטר שלום רב,
תודה על מכתבך וכל הכבוד שאתה משקיע מחשבה לנרטיב של מרד גטו וארשה, אירוע מכונן בתולדות העם היהודי.
אנסה להתייחס לטענותיך אחת לאחת.

א' הדרת הרביזיוניסטים ע"י אי"ל
מאמרו של מרדכי טננבאום – ממנהיגי דרור וממייסדי אי"ל, ויותר מאוחר גם ראש המרד בביאליסטוק – מאפיין את גישת אנשי אי"ל לרביזיוניסטים. וכך כתב, מספר שבועות לפני תחילת הגרושים לטרבלינקה וייסוד אי"ל, בביטאון דרור על רצח הסוציאליסט האיטלקי ג'יאקומו מטיאוטי ורצח חיים ארלזורוב: "אותה יד גדעה את חייהם. מטיאוטי נרצח על ידי רוצחים שנשכרו על ידי הפשיזם האיטלקי, ארלזורוב – על ידי אנשים שנשלחו על ידי הארגון הפשיסטי שקם בקרב היהודים. מותם של הקדושים, מטיאוטי וארלזורוב, ומוטם של אלפי לוחמים אלמונים, צועק לנקמה ויום החשבון בוא יבוא."

חודשיים קודם לכן צוקרמן וטננבאום נענו ליוזמת קומוניסטים להקמת "הגוש האנטי-פשיסטי" בגטו שמטרותיו כללו, נוסף לארגון "חידות קרביות אנטי-פשיסטיות", גם "ארגון כוחות משולבים למלחמה פוליטית ותעמולתית נגד הפשיזם ונגד כוחות ריאקציוניים בתוך הגטו". כמובן שאנשי בית"ר לא הוזמנו להצטרף.

ב' החיבור ללא-ציונים ולא לבית"ר
אפשר אף להדגיש שהבונד והקומוניסטים היו אנטי-ציונים. ובכל זאת אנשי הציונות הסוציאליסטית ראו ברביזיוניסטים אויב, וזה על רקע השסע העמוק בין "ארץ-ישראל העובדת" ואנשי ז'בוטינסקי ביישוב בארץ בשנים לפני המלחמה. זה גם החינוך שקבלו חניכי דרור, גורדוניה, והשומר הצעיר בפולין מהשליחים, חברי הקיבוצים, שהגיעו מהארץ עד שעזבו עם פרוץ המלחמה. זו הסיבה שהמכנה המשותף הסוציאליסטי עם הבונד והקומוניסטים היה חזק יותר מאשר המכנה המשותף הציוני עם אנשי בית"ר. צביה לובטקין בספרה, בימי כליון ומרד, כותבת שכאשר צוקרמן ניסה להרחיב את שורות אי"ל הוא הלך לקבוצת "הפרולטריות" בגטו. המכנה המשותף עם הבונד גם בולט בדבריו של מארק אדלמן, נציג הבונד במפקדת אי"ל, שכינה את אנשי אצ"י פשיסטים.

ג' הויכוח על זהות המפקד
בחודשים האחרונים לפני פרוץ המרד היה ברור למנהיגות אי"ל ואצ"י שנכון יהיה לאחד את הכוחות ושהמריבות האידיאולוגיות אבדו כל רלוונטיות. ואמנם התקיימו מספר סבבים של מו"מ. אך זה לא צלח בגלל מספר סיבות. קודם כל קשה לאחד שני ארגונים קיימים, כל אחד עם הפיקוד שלו ועם ה"תרבות" שלו. שנית, אי"ל היה מסגרת פוליטית שהיה בנוי על טהרת מרכיבים פוליטיים והמפקדה היתה מורכבת מנציגים של התנועות הפוליטיות שהיו שותפות לאי"ל, וכל יחידה לוחמת היתה מורכבת מחברי תנועה אחת, כאשר אצ"י, שמפקדיו היו אנשי בית"ר, פתח את שורותיו לכל מי שרצה להלחם. בנוסף לשוני המבני הזה, הבונד כאשר הצטרף לאי"ל עמד על כך שהסכמתו תהיה דרושה לכל החלטה עקרונית, וקשה להאמין שהיה נותן הסכמתו לאיחוד. לאצ"י היו אנשים עם ניסיון צבאי והוא היה ארגון עם תרבות צבאית. יש להניח שהיה כמעט בלתי אפשרי לקבל את מפקדיהם בתפקידי פיקוד בארגון המאוחד.

ד' החינוך נגד הרביזיוניסטים
כבר התייחסתי. ראוי לציין שלא התקבלה מן הארץ (לשכת החלוץ בג'נבה שעמדה בקשר מכתבים עם מנהיגי תנועות הנוער בגטו) כל הוראה לזנוח קו אידיאולוגי זה בתקופת המלחמה.

ה' הקרב בכיכר מורנובסק'
אין ספק שהיה זה הקרב המרכזי, אך לא יחיד, במרד. הנרטיב הנפוץ והנלמד עד לאחרונה אינו כולל אותו. למעשה נרטיב זה נקבע לראשונה בנאומיהם של צביה לובטקין בקיבוץ יגור ב-1945 ושל אנטק צארמן בקיבוץ נען ב-1946, ושוב בעדויותיהם במשפט אייכמן ב-1961.

ו' תאום בין אי"ל ואצ"י בזמן המרד.
למעשה לא היה כזה. אי"ל קיבל כעובדה שאצ"י ריכז את עיקר כוחו סביב כיכר מורנובסקי. לא היה כל תאום בין כוחות אי"ל ואצ"י שלחמו באזור המברשתנים ובאזור השופים של טבנס-שולץ.

אשמח להיפגש ולדון בנושא חשוב זה.

ד"ש
משה ארנס